

1. זוהר פרשת בלק

וירא בלק, רבי חזקיה פתח, כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי וגו', כמה חביבין ישראל קמי קודש אברין הוא, דאף על גב דאינון חאבו קמיה, וחבין קמיה בכל זמנא וזמנא, איהו עבד לון לישראל זדונות כשגגות: והכי אמר רב המנונא סבא, תלת בני דינן תקינו רבנן בסדרי מתניתא, חדא קדמיתא בארבע אבות נזיקין השור וכו', תניינא טלית דאשתכח, תליתאה שותפין, ורזא דאבידה מאי טעמא, אלא דוקשא בריך הוא בכל זמנא עבד לון לישראל זדונות כשגגות:

ואינון דסדרו מתניתין דלתתא בבי, הכי סדרו ארח דקרא נקטו, דכתיב (שמות כב ח) על כל דבר פשע, והאי פשע איהו דלאו בזדון, ומאן איהו על שור על חמור על שה, דא בבא קמא, דהכי הוא באינון מלין, על שלמה, דס בבא מציעא, על כל אבדה, דא בבא תליתאה, דארח קרא נקטו:

דכד מטא לבבא מציעא, הוה אמר, שירותא דקא נקטו בטלית, דא אמאי, כיון דאשכח קרא, אמר, ודאי דא הלכה למשה מסיני, וביארו כל מלי דרבנן:

פירוש הסולם:

וירא בלק ר' חזקיה פתח, כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרוב ישועתי וגו'. כמה אהובים ישראל לפני הקב"ה, אע"פ שחטאו לפניו וחוטאים לפניו בכל עת ועת, הוא עושה לישראל את הזדונות כשגגות והכי אמר רב וכו' וכך אמר רב המנונא סבא, ג' שערי הדין התקינו בסדרי המשנה. אחד הראשון הוא, בארבעה אבות נזיקין השור וכו' שהוא בבא קמא. שער השני הוא טלית שנמצא, דהיינו בבא מציעא. שער השלישי הוא שותפין וסוד האבידה, שהוא בבא בתרא. מהו הטעם ומשיב, אלא הקב"ה בכל זמן, עושה לישראל זדונות כשגגות. ואלו שסדרו המשנה שכך סדרו בגי' שיערים, בבא קמא בבא מציעא ובבא בתרא, דרך הכתוב לקחו, שכתוב על כל דבר פשע וזהו פשע שאינו בזדון כי הקב"ה עושה את הזדונות כשגגות ומה הוא. על שור על חמור על שהוזהו בבא קמא, שכאן היא מדברת מאלו הדברים. על שלמה, זה הוא בבא מציעא. המדברת מטלית שנמצא על כל אבידה זהו בבא שלישי דהיינו בבא בתרא. דארח קרא נקטו וכו': כי לקחו דרך הכתוב. וכשהגיע רב המנונא סבא לבבא מציעא, היה אומר, התחלה, שעשאו בטלית, זה למה הוא כי בבא מציעא מתחלת בשנים או חזין בטלית, כיון שנמצא הכתוב על שלמה אמר ודאי סדר זה הוא הלל"מ שביארו עליו כל דברי חכמים.

ימדוע פתח רבי חזקיה בפסוק: "שמרו משפט ועשו צדקה" ?

ימה הקשר בין הפיכת זדונות לשגגות ובין הפסוק "על כל דבר פשע" לשלושת הבבות? העזר במקורות הבאים.

2. תלמוד בבלי שבת דף לא עמוד א

אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו'. אמונת זה סדר זרעים. עתיך זה סדר מועד. חוסן זה סדר נשים. ישועות זה סדר נזיקין. חכמת זה סדר קדשים. ודעת זה סדר טהרות.

3. מדרש תהילים מזמור יט

רבי תנחומא פתר לה, בשיתא סדרי משנה. תורת ה' תמימה, זה סדר נשים. עדות ה' נאמנה, זה סדר זרעים. שהוא מאמין בחיי העולם וזורע. יראת ה' טהורה, זה סדר טהרות. שמפריש בין טומאה לטהרה. פקודי ה' ישרים משמחי לב, זה סדר מועד. שיש בו סוכה ולולב ומועדות. שנאמר בהן ושמחת בחגך. מצות ה' ברה, זה סדר קדשים. שמאיר את העינים לקדושים. משפטי ה' אמת צדקו יחדו, זה סדר נזיקין. שיש בו כל הדינין:

4. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח. דף מג:

כח. – ושל מוספין כל היום א"ר יוחנן ונקרא פושע.

רש"י ד"ה ונקרא פושע: המאחר כ"כ.

מג. – ואל יכנס אחרונה לביהמ"ד משום דקרו ליה פושע.

רש"י ד"ה דקרו ליה פושע: מתעצל.

על כל אבידה – זה בבא בתרא

ימה הקשר בין אבידה למסכת בבא בתרא? העזר במקור הבא.

5. אגרות הראי"ה – אגרת פ"ט:

והנה מכתבי נפסק ימים רבים מהמון הטרדות, וע"כ הנני אוחד דרך קצרה שיספיק לנבון כמוך, יקירי. בענין דיני ב"נ, דע שישראל, בהיותו העם אשר בחר בו ה' לאור גויים, יש לו זכויות מיוחדות, שלפעמים כשצריך לקיומו, או לתועלת הרשמת מעלתו, לוותר על איזה חק מוסרי, גם זה הוא טובה כללית, שחוזרת באחרית אל הכלל כולו. אמנם הגדרים כמה יש לוותר צריכים להגבלה תורית, לפעמים מקבלה או מתקנה, ופעמים גם בדברים מפורשים בתורה. והנה הכרעה בין שיתוף הקניין, המעביר קו על כח הצדק של "שלי שלי ושלך שלך", ובין ההגבלת זכויות כל יחיד ויחיד, זה אחד מהדברים הקשים שבעמקי המשפט. והנה על הדבר הנאבד באמת הכרעה תורה, שאחר הייאוש כבר כח השיתוף גובר בו על כח הייחוד, והשיקול האלוקי השווה בזה את כף המאזניים לצד הקומונא, שגם בה נמצא גרעין טוב, ובלא ייאוש נתן מקום להכריע על ידו את יתרון השימוש לטוב ולצדק בכח הרכוש. בין ישראל לישראל המשפט הכללי הוא, שהשימוש בכח הרכוש הוא כערך שווה, כמוכח ביחש נערך כללי, שאינו צריך להזדקק לדקדוקי פרטים, וע"כ כח ההתייחדות עודנו פועל גם על האבדה. אבל אם החוקה היא שכח השימוש ברכוש זה כשיהיה ביד המוצא יהיה יותר נאות לטובת כלל האנושיות באחרית, מאשר יהיה ביד בעל האבדה, אז כבר מספקת היא תביעת הצדק להכריע לצד הקומונא והשיתוף הכללי ג"כ באבידה מבלעדי ייאוש, והוא איסור החזרת אבידה לגוי, שלולא הדעה הכוללת של רדיפת הצדק הרחוק לא די שלא היה נאסר כ"א היה נכנס בכלל חיוב, וע"כ בכל מקום שיוכל שם שמיים להתקדש, וקדושת שם שמיים היא באמת ע"י ההכרה הבאה מן החוץ, שכחה של תורה פועל כ"כ על פרטי אישי האומה לוותר מזכויותיהם הפרטיות בשביל כבוד הכלל שהיא עצמה מידה משובחה מאוד, אז כבר הדבר חוזר לעצמית חיובו ו"דרכי שלום" זה הוא מיוסד על עומק האמת מצדי צדדים. ובשום אופן ועניין אין הצדקה לשום אומה בעולם להגביל זכויות חברתה בלא תכלית נשגבת כללית, ע"כ צדקו מליצי ישראל בתביעתם "הלא אב אחד לכולנו", לכד מה שהעיקר הוא כדעת המאירי שכל העמים שהם גדורים בנימוסים הוונים בין אדם לחברו הם כבר נחשבים לגרים תושבים בכל חיובי האדם. אמנם גם אם נאמר כפשטם של פוסקים אחרי ג"כ אין בזה בית מיחוש כיון שיש לפנינו עניין תכליתי..

רזא דאבידה

מהו סוד האבידה ? מה ההבדל בין המבט החיצוני על נושא האבידה לבין המבט הפנימי ?

שותפין ורזא דאבידה

יע"פ הנ"ל מה הקשר בין מסכת ב"ב לסוד האבידה ? העזר במקורות הבאים.

6. הקדמת הרמב"ם לפרוש המשניות:

ואח"כ בבא בתרא, וענינו לדבר בחלוקת הקרקעות, והדינין בענין הדירות המשותפות והשכונות, וביטול מקח ומכר במום הנמצא, ולדבר בענין הממכרים והקנינים, והאיך ראוי לדון אותם, והערבות והירושות. וסידר החלק הזה באחרונה, בשביל שכולו קבלה ודברי סברות ולא התבאר מן התורה.

7. טוב רואי על בבא בתרא

וסדר החלק הזה (מס' ב"ב) באחרונה, בשביל שכל קבלה, ודבר סברות, ולא התבאר מן התורה (הרמב"ם בהקדמה לפה"מ). בסידור עניני הקודש ישנם שני כללים סותרים, יש הכלל ש"כל המקודש מחברו קודם לחברו" (זבחים פ"י מ"ב) וכלל שני לו "מעלין בקודש ולא מורידין" (שקלים פ"ו מ"ד) לפי הכלל א' הקדימה בדבר הנמולה, ולהיפך לפי כלל ב', הקדימה בדבר הפחות. והדברים מבוארים, שבסידור העניינים שאינם קשורים זה בזה כמו בקורבנות שדם חטאת קודם לדם עולה מפני שהוא מרצה, שכל קרבן הוא ענין לחוד, אלא בדין הקדימה, מקדימים את המקודש, לפי הכלל שכל המקודש מחברו קודם את חברו. אולם בעניינים המקושרים זה בזה, כמו בנרות חנוכה, או קובעים להתחיל בהפחות ולעלות, לפי הכלל מעלין בקודש ולא מורידין. ה"בבות", יש פלוגתא אם חדא מסכתא הם, או כל חדא וחדא מסכת בפני עצמה (בבא קמא קב). אם חדא מסכת הן אז צריך להיות סידורה לפי הכלל מעלין בקודש, שעניינם אחד, ואם כל חדא וחדא מסכת, אז צריך להיות הסידור לפי הכלל כל המקודש קודם. הרמב"ם בדבריו: "בשביל שכולה קבלה, ודברי סברות ולא התבאר מן התורה", מיישב את הסידור הנכון לפי כל הדעות. התורה שבע"פ גדורה בחלקי התורה שבכתב והסברא היא בתוך החוקים רק למותר, שמה לו לדעת אנושי לחוות בחוקי התורה, והחוקים במאמר ד', הם התגלויות של עומק קדושת ההויה, ובהסתכלות הנגלית כל דבר שבא מתוך התורה הוא יותר מקודש מאשר לא נתגלה בתורה כי אם בדעת האנושי. ולפי הדעה שכל חדא וחדא מסכת בפני עצמה, ואינם עניין אחד, שפיר שהקדים בבא קמא שמפורשת הרבה בחוקי התורה, ואח"כ בבא מציעא שדיניה פחות מפורשים בתורה, ולבסוף בבא בתרא שכולה סברות, לפי הכלל כל המקודש מחברו קודם את חברו.

ויש בהסתכלות הכללית והמסתורית לדון להיפך, שמה שהשכל שולט בו יותר וכמו שאמר "הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות" בשלהי בבא בתרא (פ"י מ"ח) מחכימים יותר, ויתרון החכמה היא שמתאחדת ונאחדת עם קדושת ההויה בתוכיותה, מרוה ושורשה, בנקודת הכלליות שבקדושה, ומתוך זה מתעלה השכל להעמקת ולתפיסת עומק כל ענייני התורה. ולדעה האומרת חדא מסכתא היא, וסודור ענייניה צריך להיות במעלין בקודש, ישנה כאן עליה בהסתכלות הפנימית, שכל מה שהדברים גלויים בתורה אחוזים הם בפרטיות הקדושה וכל מה שתלויים בסברא אחוזים הם בכלליות הקדושה, ומשום זה תחילה בבא קמא שדיניה מפורשים, ואחר בבא מציעא שדיניה פחות מפורשים, ולאחרונה בבא בתרא, "שכולה קבלה, ודבר סברות ולא התבאר מן התורה".

יע"פ דברי הרב קוק מה הסברא לומר שמסכת ב"ב היא בבחינת מורידין נקודש ומה הסברא לומר שהיא בבחינת מעלין בקודש ?

8. ביאור הגר"א על תיקוני הזהר :

תיקון י' בראשית וכו', ר"ל ע"כ דבר פשע הוא הכולל כל הבבי שכולם מדברין בזה, על שור על חמור על שה דא ב"ק על שלמה ע"כ אבדה אשר יאמר כי הוא זה דא ב"מ עד האלוקים יבוא דבר שניהם דא ב"ב. כצ"ל וע' בפי בלק וגם שם הוא בשיבוש וצ"ל תניינא טלית דאשתכח ורזא דאבדה, תליתא שותפין וכו' על שלמה ע"כ אבדה וכו' דא ב"מ וכו' ושור הוא ראשית ב"ק ואח"כ בור שנפל לתוכו שור וחמור ואח"כ הכוונה צאן וכו' ולכן אמר צאן לישנא דקרא שה ושלמה הוא פרק ראשון שנים אוחזין בטלית וכל אבידה הוא אלו מציאות ועד האלוקים יבוא דבר שניהם הוא השותפין.

מהי מהותה של המסכת לפי גירסת הגר"א ?